अथासाद्य तुलापुरुषदानवत्। पुण्याहवाचनं कुर्यात्-लोकेशावाहनं तथा। ऋत्विग्मण्डपसम्भारभूषणाच्छादनादिकम्"। आदिशब्देन कालदेशदक्षिणाद्यधिवादि-पूजाशुर्ऋत्विग्चतुष्टयवरण-मधुपर्क-दान-होम-वेदिकोपरिचक्र-वेष्टनपञ्चवर्ण-वितानपताकातोरणादि, मत्स्यपुराणोक्ततुलापुरुषदानवद्वेदितव्यम्। "काञ्चनान् कारयेद्वृक्षान् नानाफलसमन्वितान्। नानाविहारवस्त्राणि भूषणानि च कारयेत्"। नानाफलेति, पुंस्त्रीगोगज-वाजि-मणि-वज्र-कनक-रजत-भक्ष्यफलादीनि। "यक्तितस्त्रिपलादूर्ध्वमारुहस्तात् प्रकल्पयेत्। अर्द्धात् कृष्णसुवर्णं च कारयेत् कल्पपादपम्। गुडप्रस्थोपरिष्टाच्च सितवस्त्रयुगावृतम्। कामदेवमधस्ताच्च सकलत्रं प्रकल्पयेत्"। अर्द्धात् कृष्णसुवर्णेति, यथाशक्ति दानार्थकृष्णसुवर्णस्यार्द्धेन ब्रह्मादिप्रतिमासहितं कल्पपादप कुर्यात् द्वितीयमर्ध्वं चतुर्द्धा विभज्य एकैकांशेन पञ्चप्रमाणसत्त्वदेवतासहितान् सन्तानादीन् विदध्यात्, गुडप्रस्थोऽत्र "द्वात्रिंशत्पलिकः प्रस्थः पुराणे परिकीर्त्तित" इति। ब्रह्मादिलक्षणमुक्तं ब्रह्माण्डदाने, कामदेवरूपन्तु विष्णुधर्मोत्तरात् "कामदेवस्तु कर्त्तव्योरूपेणाप्रतिमो भुवि। अष्टबाहुः प्रकर्त्तव्यः शङ्खपद्मविभूषणः। चापबाणकरश्चैव समाकुञ्चितलोचनः। रतिः प्रीतिस्तथाशक्तिर्भार्याश्चैतास्तथोज्ज्वला। चतस्रस्तस्य कर्त्तव्याः पत्रोरूपसमोहराः। चत्वारश्च करास्तस्य कार्या भार्यास्तनोपगाः। केतुश्च मकरः कार्यः पञ्चबाणसुशोभनानिति"। अधस्तादिति ब्रह्मादिभिरपि सम्बध्यते। अत्र प्रकृतौ परिमाणाभावात् पुरुषेच्छया प्रतिमादिपरिमाणानियमः। "सन्तानं पूर्ववत्तद्वत्तुरीयांशेन कल्पयेत्" तुरीयांशेन, द्वितीयार्द्धचतुर्थांशेनेत्यर्थः। तद्वत्कल्पवृक्षवत्, पञ्चशाखं गुडप्रस्थोपरिगतं ब्रह्मादिप्रतिमान्वितं कुर्यादित्यर्थः। केचित्तु कामदेवमधस्तात् प्रकल्पयेदितिसन्तानवृक्षे योजयन्ति, तन्मते तत्प्रतिमैव कर्त्तव्या। "मन्दार दक्षिणे पार्श्वे श्रिया सार्द्धं ततोपरि। पश्चिमे पारिभद्रन्तु सावित्र्या सह जीरके। सुरभीसंयुतं तद्वन्निवेश्यं हरिचन्दनम्। तुरीयांशेन कुर्वीत सौम्येन फलसंयुतम्"। त्रोलक्षणमुक्तं ब्रह्माण्डदाने, सावित्रीलक्षणमाह नारदः "पद्मासना च सावित्री साक्षसूत्रकमण्डलुः"। सुरभीलक्षणं ब्रह्माण्डपुराणे "सवत्सा सुरभी, धेनुरारक्ता प्रस्रुतस्तनीति, "सौम्येन, उत्तरेण। घृतादीनामपि परिमाणापेक्षायां तद्वदिति वचनात् मल्लिधानाञ्च प्रस्थपरिमाणत्वमवधेयम्। "कौशेयवस्त्रसंयुक्तानिक्षुमाल्यफलान्वितान्। तथाष्टौ पूर्णकलशान् पादुकासनभाजनम्। दीपकोपानहच्छत्रचामरासनसंयुतम्। फलमाल्ययुतं तद्वदुपरिष्टाद्वितानयकम्। तथाष्टादश धान्यानि समन्तात् परिकल्पयेत्"। अयनभाजनं, भोज्यान्नितभाजनं वितानं पञ्चवर्णम्। अथ पूर्ववत् पूर्वेद्युरधिवासनं विधाय श्वोभूते ब्राह्मणवाचनादिपूर्णाहुतिपर्यन्तं कर्म्मशेषं समापयेत्। "होमाधिवासनान्ते च स्नापितो वेदिपुङ्गवैः। त्रिःप्रदक्षिणमादृत्य मन्त्रमेतमुदीरयेत्। नमस्ते कल्पवृक्षाय चिन्तितार्थप्रदायिने। विश्वम्भराय देवाय नमस्ते विश्वमूर्त्तये। यस्मात् त्वमेव विश्वात्मा ब्रह्मा स्थाणुर्दिवाकरः। मूर्त्तामूर्त्तपरं बीजमतः पाहि सनातनः। त्वमेवामृतसर्वस्वमनन्तः पुरुषोऽव्ययः। सन्तानाद्यैरुपेतः सन् पाहि संसारसागरात्"। अमृतानि देवाः तेषां सर्वस्वं, अमृतसर्वस्वम्। "एवमामन्त्र्य तं दद्यात् गुरवे कल्पपादपम्। चतुर्भ्यश्चापि ऋत्विग्भ्यः सन्तानादीन् प्रकल्पयेत्"। दानवाक्यमत्र तुलापुरुषोक्तमूहनीयं, चतुर्भ्यः प्रकल्पयेदित्येकैकस्मै दद्यादित्यर्थः। चतुर्भ्य इतिवचनादत्र चतुर्णामेवर्त्विजां वरणमिति गम्यते ऋत्विगष्टकपक्षे तु ऋत्विग्भ्य इति ऋत्विग्युग्मेभ्य इत्यर्थः। एतस्मिंश्च पक्षे जापकादिभ्योऽन्यैव दक्षिणा दातव्या। वेदचतुष्टयामेलया चतुःसंख्यत्वमिदमृत्विजामिति केचित्। इहापि "प्राप्य तेषामनुज्ञाञ्च तथान्येभ्योपि दापयेदिति" बोद्धव्यम्। दक्षिणानिर्णयश्च पूर्ववत्। स्वल्पेऽप्येकाग्निवत् कुर्याद् गुरवे वाभिपूजनम्। न वित्तशाठ्यं कुर्वीत न च विस्मयवान् भवेत्"। स्वल्पत्वविवरणमुक्तं ब्रह्माण्डदाने। ततः पुण्याहवाचने कृते वेदिसमीपं गत्वा कृतदेवपूजोयजमानोगुरुश्च पूर्ववदेव देवताविसर्जनं कुर्यात्। "अनेन विधिना यस्तु महादानं निवेदयेत्। सर्वपापविनिर्म्मुक्तः सोऽश्वमेधफलं लभेत्। अप्सरोभिः परिवृतः सिद्धचारणपन्नगैः। भूतान् भव्यांश्च मनुजांस्तारयेद्रोमसंमितान्। स्तूयमानो दिवःपृष्ठे पितृपुत्रप्रपौत्रवान्। विमानेनार्कवर्णेन विष्णुलोकं स गच्छति दिवि कल्पशतं तिष्ठेद्राजराजो भवेत् ततः। नारायणबलोपेतो नारायणपरायणः। नारायणकथासक्तो नारायणपुरं व्रजेत्। यो वा पठेत् सकलकल्पतरुप्रदानं, यो वा शृणोति पुरुषोऽल्पधनः सरेद्वा। सोऽपीन्द्रलोकमधिगम्य सहाप्सरोभिर्मोदन्नरं वसति पापविमुक्तदेहः"।